

Tomasz Pawłuszko

Akademia Wojsk Lądowych im. gen. T. Kościuszki

e-mail: tomasz.pawluszko@awl.edu.pl

ORCID: 0000-0002-5572-3199

DOI: 10.34813/05coll2020

POLIHEURYSTYCZNA TEORIA PODEJMOWANIA DECYZJI W ANALIZIE POLITYKI BEZPIECZEŃSTWA

STRESZCZENIE

Artykuł analizuje ważną dla międzynarodowego dyskursu naukowego poliheurystyczną teorię podejmowania decyzji (poliheuristic theory of decision-making, PTDM). Teoria ta przyczyniła się do opracowania tzw. stosowanej analizy decyzyjnej (applied decision analysis) oraz wzmocniła próby popularyzacji podejścia behawioralnego w analizie polityki bezpieczeństwa. Główną hipotezą tekstu jest twierdzenie, że podejście PTDM może pogłębić studia nad kruchymi strukturami politycznymi w Europie Środkowej. Celem autora jest identyfikacja obszarów zastosowania wspomnianych ujęć w badaniach nad bezpieczeństwem narodowym rozwijanych w Europie Środkowej. Artykuł wykorzystuje pogłębioną analizę teoretyczną, przedstawia genezę teorii PTDM, analizuje rozwój jej koncepcji, rekonstruuje główne założenia, ze szczególnym uwzględnieniem studiów nad podejmowaniem decyzji w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. Artykuł jest elementem szerszych badań nad konstruktywistycznym pojmowaniem bezpieczeństwa w Europie Środkowej.

Słowa kluczowe:

bezpieczeństwo, decyzja, podejmowanie decyzji, psychologia decyzji.

Wstęp

Procesy podejmowania decyzji przez ludzi są przedmiotem badań wielu nauk, takich jak psychologia, zarządzanie, ekonomia czy nauki o polityce i bezpieczeństwie. Perspektywa psychologii ujmuje procesy podejmowania decyzji w aspekcie psychiki jednostki / decydenta. Nauki ekonomiczne i społeczne badają decyzje w kontekście ich społecznej roli dla różnych zbior-

rowości i instytucji (wspólnota polityczna, organizacja, rynek, państwo, firma). Każde z podejść dysponuje własnymi teoriami i metodami badawczymi, choć popularność stosunkowo szybko zdobyły ujęcia interdyscyplinarne. Kluczowym dla tego tekstu jest obszar polityki bezpieczeństwa, który wiąże się z aktywnością polityczną przywódców w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego. W literaturze polskiej temat był podejmowany kilkakrotnie w pracach m. in. Ziemowita Jacka Pietrasia (Pietraś, 1998), Andrzeja Czajowskiego (Czajowski, 2013), Tomasza Pugacewicza (Pugacewicz, 2017), Grzegorza Rydleńskiego (Rydlewski, 2011), czy Pawła Gromka (Gromek, 2015). Obecnie potrzeba opracowania tematu wynika z kilku powodów. Po pierwsze, rośnie w światowej nauce ilość podejść badawczych o charakterze interdyscyplinarnym, co znacząco poszerzyło skalę eksploracji problemu decyzji. Po drugie, tradycja badań nad decyzjami politycznymi w Polsce wciąż stanowi zagadnienie względnie niszowe. Po trzecie, rozwój analiz decyzyjnych w sektorze publicznym dysponuje dużym potencjałem dla teorii i praktyki. Po czwarte, dziedzina bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego jest jednym z kluczowych obszarów badań nad decyzjami. To właśnie w sferze bezpieczeństwa przedstawiciele państw podejmują decyzje o charakterze podstawowym dla przetrwania i rozwoju wspólnoty politycznej i wybranych jej instytucji.

Celem niniejszego artykułu jest analiza teoretyczna poliheurystycznej teorii podejmowania decyzji (*poliheuristic theory of decision-making*, PTDM) w kontekście tradycji badań polityki bezpieczeństwa. Teoria ta wywodzi się z bogatego nurtu analizy polityki zagranicznej (*foreign policy analysis*, FPA) i zyskała popularność stosunkowo niedawno, gdyż po zakończeniu zimnej wojny. Był to okres, gdy popularne teorie systemowe sięgające czasów rewolucji behawioralistycznej w naukach społecznych (np. neorealizm, globalizm, ujęcia funkcjonalistyczne) zaczęły ustępować miejsca teoriom średniego zasięgu (por. Czapotowicz, 2013). Zadaniem FPA było i jest badanie polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa na różnych poziomach analizy. W literaturze wyróżniamy kilka wiodących nurtów badawczych w ramach FPA. Zdaniem Alexa Mintza, Karla DeRouena, Valerie Hudson i Christophera Vore są nimi analiza porównawcza, analiza podejmowania decyzji i analiza kontekstualna polityki (Hudson, Vore, 1995; Mintz, DeRouen, 2010). Każda z nich dzieli się z kolei na różne ujęcia, badające szczegółowe aspekty procesów związanych z kreowaniem polityki bezpieczeństwa i zagranicznej. Dyskurs i osiągnięcia naukowe współczesnej FPA były już przedmiotem osobnego studium autora (Pawłuszko, 2016).

Główną hipotezę tekstu jest twierdzenie, że podejście PTDM jest próbą wykorzystania terminologii psychologicznej w konstruowaniu nowego

programu rozwoju teorii decyzji politycznych. W związku z tym twierdzeniem autor spróbuje przy pomocy PTDM zarysować obszary dla dalszych badań teoretycznych i empirycznych, możliwych do zastosowania w kontekście Europy Środkowej. Struktura artykułu jest następująca. Na początku przeanalizowana zostanie geneza analiz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dyskursu na temat podejmowania decyzji. Następnie analiza obejmie rozwój teorii poliheurystycznej podejmowania decyzji oraz jego skutki, takie jak budowa własnego modelu decyzyjnego i opracowanie koncepcji stosowanej analizy decyzyjnej (*applied decision analysis*, ADA). Tekst opiera się głównie na źródłach anglojęzycznych (artykuły z globalnych czasopism naukowych) i ma charakter analizy teoretycznej w obszarze nauk społecznych. Zastosowano liczne sposoby pogłębionej pracy z tekstem, takie jak analiza krytyczna dyskursu naukowego, analiza argumentacji i porównawcza. Efektem pracy będzie wyjaśnienie genezy wybranej teorii i próba oceny jej zastosowania do studiów nad bezpieczeństwem narodowym i międzynarodowym w kontekście środkowoeuropejskim. Zamierzeniem pobocznym jest rekonstrukcja ważnego wątku w debacie globalnej nad polityką bezpieczeństwa. Kwestia powstawania teorii i szkół badawczych oraz rozwoju dyskursu w zakresie studiów nad bezpieczeństwem (*security studies*) jest jednym z głównych zainteresowań autora w pracy naukowej od kilku lat (por. Pawłuszko, 2015a, 2015b, 2017).

Rozwój analizy polityki bezpieczeństwa

Wielu autorów błędnie utożsamia politykę zagraniczną i politykę bezpieczeństwa, gdyż w czasach zimnej wojny często te aktywności państw traktowano zamiennie. Wysiłek dyplomatyczny i wojskowy państw (*vide* figury żołnierza i dyplomaty w koncepcji Raymonda Arona) miały na celu zapewnienie bezpieczeństwa państw i ludności poprzez zapobieganie wybuchowi III wojny światowej (Aron, 1995). Również i czasopisma naukowe epoki zimnej wojny poświęcone bezpieczeństwu podkreślały systemowy charakter bezpieczeństwa międzynarodowego. W świecie systemowego ryzyka konfliktu globalnego polityka zagraniczna stawała się polityką bezpieczeństwa *pars pro toto*.

Po zakończeniu zimnej wojny zniknął systemowy wymiar zagrożenia bezpieczeństwa państw, wynikający z logiki gwarantowanego wzajemnego zniszczenia (tzw. MAD). Współcześnie polityka zagraniczna dotyczy prowadzenia przez instytucje państwa aktywności wobec spraw i podmiotów zewnętrznych, a zatem nie będących pod jego bezpośrednim wpływem (władztwem), co ma miejsce w polityce wewnętrznej w ramach porządku

konstytucyjnego. System międzynarodowy nie jest odbiciem systemu wewnętrznego państwa, pomimo wielu podobieństw. Odwołujemy się w tym momencie do właściwego realizmowi politycznemu założenia o anarchicznej naturze relacji między państwami w systemie międzynarodowym (Donnelly, 2000; Morgenthau, 2010).

W epoce polityki masowej poddanej demokratycznej legitymizacji instytucje państwa mają niewielki bezpośredni wpływ polityczny na procesy w innych państwach. Tymczasem polityka bezpieczeństwa państwa obejmuje dziś zarówno kwestie bezpieczeństwa wewnętrznego, jak i zewnętrznego, związane z zabezpieczeniem potrzeb i interesów wspólnoty, którą dane państwo reprezentuje. Polityka bezpieczeństwa jest działalnością celową instytucji państwa (*policy*), której zadaniem jest budowa, utrzymanie i rozwój systemów bezpieczeństwa narodowego o charakterze militarnym i niemilitarnym na wypadek wyzwań i zagrożeń krajowych i międzynarodowych. Jest to rozumienie dużo szersze niż tradycyjny wachlarz zagadnień związanych z polityką zagraniczną, ponieważ obejmuje również politykę i administrację spraw wewnętrznych, obrony i innych, które zwykle traktowane dość instrumentalnie jako „zasoby” państwa, co z kolei jest prawdopodobnie również pochodną zimnowojennego pojmowania państwa jako tzw. kuli bilardowej, o której wspominał Arnold Wolfers (Wolfers, 1962, ss. 19-24). Współczesne państwo jest złożonym systemem instytucji i coraz trudniej je zrozumieć spoglądając przez pryzmat jednego resortu egzekutywy, nawet jeśli przez stulecia polityka zagraniczna była uważana za najbardziej prestiżową agendę państwa (Sulowski, 2011, ss. 293-294).

Szersze rozumienie bezpieczeństwa spopularyzowane po zimnej wojnie z łatwością uwzględnia też koncepcję pięciu wymiarów bezpieczeństwa Barry’ego Buzana (Buzan, 1993) oraz podział na bezpieczeństwo tradycyjne i ontologiczne, dokonany przez Anthony’ego Giddensa (Giddens, 1991) i rozwinięty przez Bretta Steele’a (Steele, 2008). W przypadku pierwszego ujęcia widać wyraźnie, że polityka bezpieczeństwa państw Zachodu dotyka w swoich procesach decyzyjnych kwestii związanych na przykład z ekonomią, energią, żywnością, zarządzaniem kryzysowym, czy ochroną środowiska (Kolodziej, 1992). W drugim przypadku należy zauważyć, że tradycyjny militarny i materialistyczny wymiar bezpieczeństwa (przetrwanie) został w epoce demokratyzacji uzupełniony o kwestie ideowe (tożsamość, narracje, sekurytyzacja, legitymizacja), kreując swoistą kulturę bezpieczeństwa (niektórzy autorzy piszą o „bezpieczeństwie kulturowym”, ale pojęcie to nie jest jeszcze powszechnie akceptowane) (Ziętek, 2013; Bodziany, 2019). Problematyka niemilitarnego wymiaru bezpieczeństwa cieszy się w XXI wieku ogromnym zainteresowa-

niem w europejskich czasopismach naukowych w związku z popularnością konstruktywizmu (por. koncepcja sekurytyzacji, Waeber, 1993) i szkoły krytycznej studiów nad bezpieczeństwem (*critical security studies*) (C.A.S.E, 2006). Kwestie zaś rozumiane jako „tradycyjne” i „twarde” bezpieczeństwo rozważane są głównie w dyskursie amerykańskim (Albrecht, Brauch, 2007).

Rozważywszy różnice definicyjne pomiędzy polityką zagraniczną i polityką bezpieczeństwa podkreślamy, że naukowe badanie tych zagadnień przez dekady traktowało je jako tożsame, toteż geneza współczesnej naukowej analizy polityki bezpieczeństwa sięga *de facto* początków rozwoju FPA. Wspomniana Valerie Hudson jako źródłowe dla FPA traktuje prace z okresu wczesnej zimnej wojny opublikowane przez Jamesa Rosenau, Richarda Snydera oraz małżeństwo Harolda i Margaret Sprout. Odpowiadają one trzem podstawowym nurtom FPA, a więc odpowiednio: analizom porównawczym, analizom podejmowania decyzji i analizom psychologii polityki. W okresie późniejszym na znaczeniu zyskał nurt badań kognitywnych, zapoczątkowany przez publikacje Roberta Jervisa z końca lat 70. XX wieku.

Ważną cechą badań FPA było podważanie unitarnego pojmowania państwa jako wspomnianej „kuli bilardowej” lub „aktora”. Państwowy poziom analizy nie ulegał pokusie antropomorfizacji państwa, lecz wprowadzał nowe kategorie do badań: przywódców, instytucje, biurokrację, media, idee i inne. Decyzje polityczne były procesem angażującym wiele podmiotów i reguł. Pozwalało to wykorzystać również dorobek innych nauk: psychologii, historii, ekonomii i socjologii. Efektem tych studiów było pogłębione rozumienie ludzkich zachowań w sytuacjach polityki bezpieczeństwa. Valerie Hudson nazywa ten proces „kognitywną rewolucją” (Hudson, Vore, 1995, ss. 209-211). Badanie uwarunkowań decyzji okazało się złożonym procesem sięgającym nawet fundamentów filozoficznej refleksji o człowieku i podważenia założeń o jego racjonalności (człowiek dąży do realizacji różnych potrzeb). Jak wykazał Richard Snyder i jego współpracownicy – decyzje w polityce kształtowane są na podstawie uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, ujętych w jeden proces instytucjonalny (Snyder, Bruck, Sapin, 1954). Do ich pracy nawiązał Hilary Putnam piszący o „dwupoziomowej grze”, w której decydenci biorą pod uwagę zarówno czynniki międzynarodowe, jak i krajowe (Putnam, 1988). Harold i Margaret Sprout podkreślali z kolei wagę strategii, intencji i postrzegania rzeczywistości (Sprout & Sprout, 1956). Do ich ustaleń nawiązał Robert Jervis w znanej pracy o mispercepcji (Jervis, 1976). Z kolei James Rosenau postulował opracowanie wielkiej teorii („grand theory”) polityki zagranicznej w duchu pozytywistycznym, z rygorystycznym systemem hipotez i falsyfikacji (Rosenau, 1966). Efektem

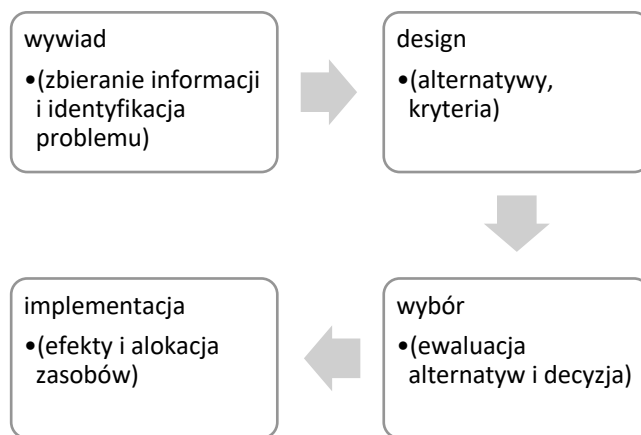
miało być stworzenie modeli komparatystycznych procesów decyzyjnych w różnych państwach. Badacze drugiej generacji szybko zdali sobie sprawę, że dostęp naukowca do procesów decyzyjnych jest ograniczony, zwłaszcza w sytuacji utajnienia danych wrażliwych, związanych z bezpieczeństwem państwa. Skazywało to badaczy na nieprecyzyjne analizy danych zastanych i ograniczone studia jakościowe. Efektem było niepowodzenie, zwłaszcza badań porównawczych, które zaczęły wygasać w latach 80. XX wieku (por. Rosenau, 1974; Caporaso et al., 1986).

Badania współczesne, czyli tzw. trzeciej generacji skupiły się na procesach decyzyjnych, które stały się znakiem rozpoznawczym FPA (Hudson, Vore, 1995). W wyniku rozwoju tego dyskursu pojawiły się nowe w analizie politycznej zagadnienia psychiki decydentów, przebiegu procesów poznawczych, ramowania, rozwijania alternatyw decyzyjnych, uczenia się grup i instytucji czy struktur osobowości liderów, wpływających na pojmowanie świata i zachowania w określonych sytuacjach. Kwestie te rozwijane są do dzisiaj na coraz większym poziomie interdyscyplinarności. Analiza rynku publikacji międzynarodowych w tym temacie została opracowana przez autora w innym miejscu. Tak jak wspomniano, decyzje stanowią temat badawczy interesujący naukowców z różnych dyscyplin. Jedną z teorii, która pojawiła się w okresie pozimnowojennym jest właśnie poliheurystyczna teoria podejmowania decyzji. W następnej części tego szkicu prześledzimy kontekst jej powstania i główne założenia.

Sformułowanie teorii PTDM

Badania nad decyzjami to jeden z kluczowych obszarów zainteresowań nauk społecznych. Przez okres zimnej wojny tworzenie modeli decyzyjnych opierało się na identyfikacji podstawowych elementów procesu decyzyjnego. Pozytywistyczny i ekonomiczny model badania człowieka zakładał perspektywę racjonalistyczną. Podejmując decyzje człowiek świadomie waży jej potencjalne skutki. Jego sposobem postępowania jest racjonalna kalkulacja. Pierwsze modele decyzyjne w analizie polityki bezpieczeństwa zaaplikowano podczas zimnej wojny w okresie popularyzacji behaviorizmu w naukach społecznych (von Beyme, 2007). W efekcie skupiono się na zbadaniu sekwencji intersubiektywnie obserwowalnych zdarzeń, takich jak zbieranie informacji, definiowanie alternatyw, ich wybór i skutki. Przykładem jest poniższy rysunek (zob. Rysunek 1.).

Rysunek 1. Klasyczny model decyzyjny noblisty H. Simona z 1960 roku

Źródło: A. Mintz, F. DeRouen (2010), *Understanding Foreign Policy Decision-Making*, New York: Cambridge University Press, s. 17.

W okresie zimnej wojny teorie decyzji miały charakter czynnikowy. Decyzja stosunkowo szybko przestała być pojmowana jako świadomy i nie-losowy wybór działania w sytuacji alternatywy. Na jej kształt wpływały rozmaite czynniki przed i po dokonaniu wyboru. W ten sposób badanie decyzji stało się badaniem procesu decyzyjnego. Dobrze sportretowali to również polscy badacze tamtego okresu. Ziemowit Jacek Pietraś odnotowywał, że dominują trzy teorie decydowania politycznego: systemowa (bada dynamiczne funkcjonowanie struktur decyzyjnych), teoria gier (bada racjonalność decydentów) i skupiona na kontekście emocjonalno-osobowym (bada przykłady nieracjonalności polityki) (Pietraś, 1998, ss. 11-13). Innym badaczem decyzji w polskiej szkole był Adam Bodnar, który wyróżniał tzw. pięć pierwotnych pojęć teorii decyzji politycznych. Są nimi: decydent (podmiot jednostkowy lub zbiorowy), stany świata zewnętrznego (sterowalne i niesterowalne), wiedza decydenta (funkcja dwuargumentowa – rodzaju decydenta, sytuacji decyzyjnej), alternatywy decyzyjne (lista działań możliwych do podjęcia) i relacja preferencji decydenta (wyprowadzona z alternatyw i pożądanych wyników) (Bodnar, 1985). Polscy badacze zainspirowani teoriami systemowymi zauważali, że badacze zorientowani empirycznie na ogół podważali założenie o racjonalności poprzez eksponowanie roli osobowości, emocji, frustracji czy stresu. Proces decyzyjny przebiegał naraz na czterech poziomach: na poziomie społecznym (interakcje makrostruktur społecznych), organizacyjnym (system organizacyjny państwa), racjonalnym (na zimno

kalkulacja) i emocjonalno-osobowościowym (odkształcenie procesów myślowych). Proces podejmowania decyzji składał się w takim ujęciu z: wyobrażenia rzeczywistości, ustalania różnic, wyboru sposobu postępowania i działania (Pietraś, 1998, 7-10, 51). Co ważne, podkreślano obecność i ważną rolę emocji i motywów „nieracjonalnych”, wynikających z biografii jednostek, grup i instytucji. Popularyzacja podejść psychologicznych pod koniec zimnej wojny oznaczała potrzebę stopniowej rezygnacji z jednostronnych modeli systemowych i behawioralnych. Wciąż jednak nie było zgody, co do wypracowania podejścia łączącego analizy o nastawieniu ekonomicznym z analizami o nastawieniu bardziej psychologicznym.

Zarysowując tło do dalszej analizy teoretycznej należy podkreślić, że zakończenie zimnej wojny było przełomem dla studiów nad bezpieczeństwem. Zakończenie globalnego konfliktu USA-ZSRR spowodowało, że opisująca je perspektywa systemowa straciła znaczenie na rzecz ujęć cząstkowych i studiów przypadku (Hudson, Vore, 1995, ss. 209-210). Stało się tak w studiach nad polityką bezpieczeństwa (por. Hudson, 2005; Mintz, 2005). Z kolei w ekonomii perspektywa makroanalizy wciąż pozostała ważna ze względu na fenomen globalizacji. W naukach społecznych wzmocniły się nowe teorie konstruktywistyczne i liberalne, a osłabły tradycyjne podejścia realizmu i neorealizmu politycznego. Dużo ważniejszą rolę od samej polityki bezpieczeństwa zaczął odgrywać jej kontekst (charakterystyka człowieka, percepcja, społeczeństwo, doradztwo i rozumienie polityki, uwarunkowania systemowe) i psychologia różnic indywidualnych. Ujmowanie kontekstu decyzji lokowało się pośród kilku ważkich problemów nauk społecznych. Jednym z nich była dyskusja wokół kwestii agent-struktura, drugim spór o sprawczość idei i instytucji (Wendt, 1992; Marsh, Stoker, 2006). Oba spory były echem debaty nad idealizmem i materializmem. Pierwszy spór dotyczył poziomu analizy i tego, czy zjawiska społeczne są powodowane przez konkretne osoby, czy raczej są wynikiem złożonych procesów strukturalnych o charakterze faktów społecznych. Drugi spór dotyczył podobnej kwestii, czyli perspektywy badawczej. Badacze o orientacji idealistycznej podkreślali wpływ idei na ludzi i bieg zdarzeń, a badacze stosujący perspektywę materialistyczną zwykle zaznaczali kluczowe znaczenie istniejących instytucji. Spośród trendów w naukach społecznych należy również podkreślić rozwój podejść racjonalnego wyboru (politologia, ekonomia) oraz ujęć kognitywnych (psychologia społeczna), zajmujących się percepcją i modelowaniem stereotypów i obrazów świata, wpływających na decyzje.

Jedną z prac stanowiących cezurę w badaniach nad decyzjami było studium Roberta Putnama, poświęcone tzw. „dwupoziomowej grze” (*two-*

level game), w jakiej biorą udział politycy w ramach kreowania polityki bezpieczeństwa. Chodzi o balansowanie pomiędzy otoczeniem międzynarodowym i krajowym oraz uwzględnianie potrzeb, szans i zagrożeń pojawiających się na obu poziomach gry decyzyjnej. Gracz może wykorzystywać zasoby zyskane w polityce zagranicznej w polityce wewnętrznej i na odwrót. Putnam podkreślał jednak, że poziom krajowego systemu politycznego jest dla decydenta zasadniczo szerszy i ważniejszy, niż międzynarodowy (Putnam, 1988). Próba etapowego i wielopoziomowego ujmowania procesów decyzyjnych była innowacją w pojmowaniu polityki bezpieczeństwa. We współczesnych badaniach podstawowe znaczenie polityki wewnętrznej dla kreowania polityki zagranicznej jest przekonaniem powszechnym (Kaarbo, 2015). Podejście to w powiązaniu ze sporem na linii ujęć ekonomicznych i psychologicznych wpłynęło na kształtowanie się nowej perspektywy jaką stała się poliheurystyczna teoria podejmowania decyzji (PTDM).

Twórcą PTDM jest zasadniczo Alex Mintz, który od początku lat 90. XX wieku zajmował się analizą procesów decyzyjnych w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. Od połowy lat 90. XX wieku propagował w analizie decyzyjnej podejście poliheurystyczne (Mintz, Geva, 1997). Słowo „poliheurystyczny” odnosi się do mnogiej liczby heurystyk, czyli sposobów odnajdywania nowych faktów i znajdowania między nimi związków. W filozofii nauki termin heurystyk został spopularyzowany przez ucznia Karla Poppera i twórcę metodologii naukowych programów badawczych Imre Lakatosa (Lakatos, 1995).

W opinii Lakatosa heurystyki możemy podzielić na negatywne i pozytywne. Heurystyka negatywna to wyłączenie spod krytyki pewnych założeń, które tworzą tzw. twardy rdzeń (*hard core*) danego sposobu myślenia, idei, koncepcji. Natomiast heurystyka pozytywna polega na wytwarzaniu sposobów chronienia danego sposobu myślenia i wyznacza strategię jego modyfikacji. Efektem działania obu heurystyk jest tzw. moc heurystyczna, czyli zdolność do tworzenia faktów i nowych wyjaśnień rzeczywistości (Lakatos, 1995, ss. 71-80). Lakatos starał się znaleźć drogę pośrednią w słynnym sporze o demarkację wiedzy pomiędzy Karlem Popperem a Thomasem Kuhnem (Lakatos, 1995, ss. 329-332). Zdaniem Poppera nauka rozwija się poprzez zadawanie pytań a wszystkie teorie powinny podlegać procedurze falsyfikacji. Rozwój nowych koncepcji ma charakter ewolucyjny. Błędne hipotezy są odrzucane, a w ich miejsce są formułowane nowe, które lepiej radzą sobie z wyjaśnianiem zagadek i anomalii (Popper, 1999, ss. 43-55). W 1962 roku Kuhn opublikował *Strukturę rewolucji naukowych*, wykazując, że naukowcy postępują nagminnie właśnie tak, jak im Popper postępować odradza (Kuhn, 2009, wyd. oryg. 1962). Co ciekawe, w historii takie postę-

powanie doprowadzało do wielu osiągnięć. Naukowiec kłopotliwe fakty często ignoruje lub uważa je za wynik błędów. Aby utrzymać swoje teorie i sposoby myślenia w mocy mnoży się hipotezy dodatkowe. Kuhn opisał więc racjonalność grup uczonych, odmienną od postulowanej przez Poppera (Kuhn, 1985, ss. 377-403). Kuhn uważał, że w praktyce często używamy przestarzałych teorii, dopóki nie wymyślimy niczego lepszego i że często lepiej robić to, co potrafimy dobrze za pomocą danych narzędzi, niż czekać w kontemplacji, aż powstanie alternatywne podejście. W efekcie dobre i złe teorie współistnieją. Przyznawał jednak, że istnieją w historii epizody rewolucyjne jak np. kopernikanizm. Społeczność naukowa porzuca wtedy swój paradygmat (sposób widzenia świata i uprawiania nauki) – i przyjmuje inny, zazwyczaj nie do pogodzenia z wcześniejszym. Thomas Kuhn pisał:

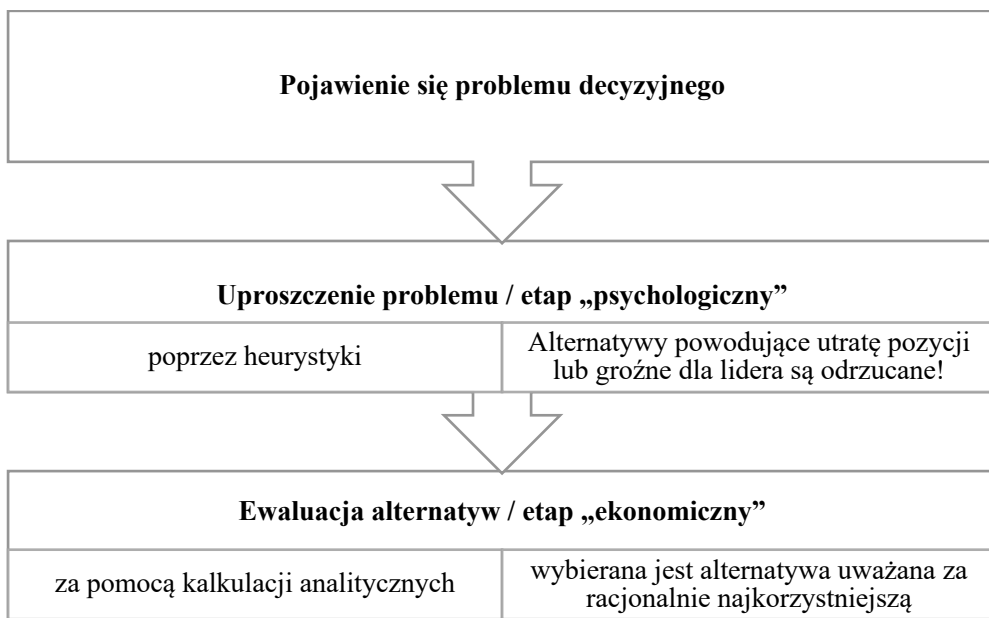
„większość nowych odkryć i teorii naukowych nie jest po prostu uzupełnieniem już istniejącego dorobku. Aby je sobie przyswoić, uczoney musi zazwyczaj zreorganizować swe instrumentarium intelektualne i laboratoryjne, na którym dotąd polegał, odrzucić pewne składniki swych poprzednich przekonań i procedur, a zarazem znajdować nowe znaczenia i powiązania między wieloma pozostałymi. Wobec tego, że asymilacja tego, co nowe, pociąga za sobą rewaluację i reorganizację tego, co stare, odkrycia i wynalazki w nauce mają zazwyczaj same przez się rewolucyjny charakter” (Kuhn, 1985, s. 318).

Popper uważał, że rewolucja w nauce trwa nieustannie dzięki nowym odkryciom i modyfikacjom, Kuhn zaś stał na stanowisku, że rewolucje (zmiany paradygmatu) są rzadkością. Amerykanin uważał, że wpływ na zmiany paradygmatów mają zarówno czynniki zawodowe (tzw. nauka normalna, czyli działalność w zakresie badań podstawowych, do której uczeni są szkoleni), jak i inne, takie jak stan kultury, wydarzenia społeczne, nowe idee. Lakatos próbując odnaleźć *via media* odwołał się do faktu, iż często stare teorie trwają, pomimo że część lub nawet całość ich założeń została sfalsyfikowana. Lakatos również uznał, że za schematami opisanymi przez Kuhna kryje się naukowa racjonalność. Naukowcy nagminnie ignorują fakty „obalające” teorie oraz „ratują” teorie dodając do nich wyjątki i hipotezy dodatkowe. Co więcej, Lakatos uważał, że tak właśnie należy robić. Celem metodologii programów badawczych było ustalenie norm racjonalności postępowania naukowego. Naukowcy wspierają określone programy badawcze, które są empirycznie i/lub „heurystycznie postępowe”, a porzucają te ulegające „degeneracji” (Lakatos, 1995, ss. 358-361). Typową jednostką opisu osiągnięć naukowych nie jest izolowana hipoteza, którą poddaje się ocenie, ale cały program badawczy, w ramach którego ona funkcjonuje. Program badawczy według Lakatosa składa się z kilku części: teorie (twardy rdzeń),

hipotezy pomocnicze (tzw. pas ochronny) oraz heurystyka (mechanizm skutecznego rozwiązywania problemów, który radzi sobie z anomaliami). Podobne ujęcie Alex Mintz postanowił zastosować w analizie podejmowania decyzji politycznych w dziedzinie bezpieczeństwa. Co zaskakujące, podejmowanie decyzji politycznych ma bowiem podobną strukturę do decyzji naukowych. Przyjmuje się założenia, rozważa warianty i możliwe rezultaty działań. Uwzględnia się działalność otoczenia, a także odnotowuje własne intuicje i błędy. Decydenci przyjmują podświadome założenia dotyczące rzeczywistości (tworzy to pas ochronny ich osoby i zamierzonych decyzji) i heurystyki (wybór rozwiązania spośród wielu wariantów, aby utrzymać pozycję decydenta i skutecznie rozwiązać problem).

Teoria poliheurystyczna – jak wyjaśniona powyżej nazwa wskazuje – zakłada istnienie kilku heurystyk w postępowaniu decydenta. Dzieli one proces decyzyjne na etapy, uwypuklając znaczenie mechanizmów poznawczych stosowanych w celu uproszczenia obrazu świata i realizacji zadań procesu. Zdaniem Mintza, który w 2004 wyłożył *credo* tej teorii, jest odpowiedź na pytanie „dlaczego?” (wątek psychologiczny) i „jak?” (wątek ekonomiczny, behawioralny) decyzje są podejmowane (Mintz, 2004).

Rysunek 2. Schemat poliheurystycznej teorii podejmowania decyzji

Źródło: opracowanie własne.

Jak wskazuje powyższy rysunek, proces podejmowania decyzji składa się z dwóch etapów. W pierwszym decydenci wykorzystują, często nieświadomie i intuicyjnie, rozmaite heurystyki pojmowania zjawisk. W drugim etapie po wstępnej redukcji opcji decyzyjnych decydent skupia się już na świadomej i „racjonalnej” kalkulacji wariantów decyzyjnych o oczekiwanej efektywności. Racjonalność tego etapu pokrywa się z ustaleniami tradycji racjonalnego wyboru, czyli zakłada się, iż decydent działa na rzecz minimalizacji ryzyka i maksymalizacji korzyści (por. Mintz, DeRouen, 2010, ss. 25-30).

W etapie pierwszym decydenci świadomie i podświadomie próbują wybrać najbardziej „akceptowalne” rozwiązania, czyli takie, które „pozwolą przetrwać”, umożliwią dalsze podejmowanie decyzji i odsuną zagrożenie od postaci decydenta. W etapie drugim dochodzi do selekcji alternatyw spośród tych, które pozostały po etapie pierwszym. W 1993 roku Alex Mintz badając proces podejmowania decyzji w czasie pierwszej wojny w Zatoce Perskiej podkreślił kluczową rolę mechanizmów „politycznych”, które zidentyfikował jako rozumowanie w kategoriach zysku i straty, ryzyka i nagrody oraz sukcesu i porażki (Mintz, 1993). Decydenci dokonywali tzw. ramifikacji problemu, czyli interpretacji zjawiska za pomocą określonych ram poznawczych. Jak wykazały dalsze badania, politycy decydujący o sprawach bezpieczeństwa myśleli również w kategoriach wyzwań dla ich przywództwa, możliwościach wsparcia oraz perspektyw własnego „politycznego” przetrwania po zakończeniu sytuacji decyzyjnej. Saddam Husajn „lekkomyślnie” odrzucał opcję wycofania się z zajętego Kuwejt, ponieważ miał przekonanie, że jego przetrwanie polityczne jest niezagrażone (Redd, Mintz, 2013, ss. 17-18). Podobnie i uważał, że Rada Bezpieczeństwa ONZ nie jest w stanie uzgodnić żadnej reakcji na jego działania. Istotnie, przez wcześniejszych kilkadziesiąt lat jednomyślność Rady w kwestii interwencji militarnych była niemożliwa przez rywalizujące ze sobą mocarstwa. Podobnie prezydent William Clinton obawiał się jak użycie siły w Jugosławii i ewentualne straty mogłyby zostać odebrane przez amerykańską opinię publiczną i wpłynąć na zwieńczenie jego kariery politycznej. W innym przypadku władze Pakistanu w wyniku nacisku opinii publicznej swojego kraju musiały dążyć do pozyskania broni atomowej z uwagi na uzbrojenie sąsiednich Indii w taką broń (Redd, Mintz, 2013, s. 19). Omawiane kwestie skłoniły badaczy do wniosku, że sprawy polityki krajowej („krajowa pozycja polityczna”) są najważniejszą zmienną w procesie decyzyjnym i liderzy dążą raczej do ominięcia jawnej porażki, aniżeli do uzyskania sukcesu. Decyzje w polityce bywają niekompensacyjne, czyli słaby wynik polityka w jednym wymiarze działalności nie może być zrekomensowany sukcesem w innym wymiarze. Realne osiągnięcia gospodarcze

lub dyplomatyczne polityka w epoce mediów często mogą przegrać z jego fatalnym wizerunkiem. Dlatego w 1997 roku Alex Mintz i Nehemia Geva dodali do tych ustaleń, że decydenci starają się odrzucić alternatywy, które mogłyby uderzyć „politycznie” w ich status (Mintz, Geva, 1997). Brak właściwej oceny strat i ryzyka porażki jest najbardziej dotkliwy dla wizerunku polityka, który otrzymałby status nieodpowiedzialnego i przez to „niewybie-ralnego”. Od czasów Maxa Webera kwestia odpowiedzialności i powiązana z nią kwestia legitymizacji pozostaje centralną kategorią zachodniej refleksji o polityce. Zjawisko to Mintz i Geva nazywają „heurystyką polityczną” (*political heuristic*). W myśl tego założenia decydent potrafi odrzucić nawet bardzo atrakcyjne rozwiązanie problemu, jeśli wiąże się ono ze stratami politycznymi lub prywatnymi („polityczne / osobiste przetrwanie”). To z kolei prowadzi do nieoczywistego wniosku, że podejmując decyzje polityk często wybiera warianty suboptymalne, a nie najlepsze. Metaanaliza dorobku naukowego teorii podejmowania decyzji dokonana przez Davida Brule w 2008 roku wykazała, że po 15 latach od prezentacji założeń teorii PTDM przez Alexa Mintza jest ona „progresywna w sensie Lakatosa” i zyskała w debacie pozycję dominującą w porównaniu do innych modeli teoretycznych (Brule, 2008).

Podsumowując, decydenci korzystają z różnych strategii uwzględniając wpływy swoich środowisk oraz swoje osobiste strategie przetrwania w nich. Wbrew ustaleniom teorii cybernetycznych i korzyści oczekiwanych Mintz przyjął, że działania decydenta nie przypominają prostego wyboru między konkurencyjnymi wariantami decyzji. W ten sposób teoria PTDM wywalczyła sobie miejsce jako koncepcja pomiędzy teoriami racjonalnego wyboru a ujęciami psychologicznymi, łącząc ustalenia obu.

Zastosowanie teorii PTDM

W niniejszym podrozdziale omówione zostaną dwie koncepcje wynikające z popularyzacji teorii PTDM w pierwszej dekadzie XXI wieku. Są nimi teoria behawioralna stosunków międzynarodowych oraz stosowana analiza decyzyjna (*applied decision analysis, ADA*). Opisany powyżej wzrost zainteresowania czynnikami psychologicznymi wpływającymi na decydentów w polityce bezpieczeństwa wytworzył bodziec do rozwijania kolejnych ujęć. Kwestie emocji, reagowania na informacje negatywne, myślenia życzeniowego, wielogłosu w procesie decyzyjnym odsłoniły nowy wymiar zachowań społecznych, rzadko podejmowany w tradycjach analitycznych realizmu, liberalizmu czy globalizmu. Jednocześnie popularyzacja konstruktywizmu i instytucjonalizmu stworzyła perspektywy do dużych zmian w na-

ukach społecznych w kierunku studiów nad zachowaniami ludzi i instytucji (Flanik, 2011; Browning, 2015; Ipek, 2015).

Opublikowana w 2007 roku propozycja zespolenia różnych nurtów i koncepcji badań nad zachowaniami w stosunkach międzynarodowych nosi nazwę „behawioralnej teorii stosunków międzynarodowych” (Mintz, 2007). Wiąże ona zagadnienia ważne w psychologii polityki, takie jak badania emocji, postrzegania, błędów poznawczych, poglądów, sądów, osobowości, ramowania, manipulacji i wpływu czynników kulturowych w środowisku międzynarodowym (Mintz, Redd, 2003).

Tabela 1. Założenia behawioralnej analizy polityki bezpieczeństwa

<ol style="list-style-type: none"> 1. Państwa są rządzone przez liderów, którzy często podejmują nieracjonalne decyzje zamiast maksymalizacji użyteczności. 2. Istnieją ograniczenia w przetwarzaniu informacji przez decydentów, co prowadzi do zawężenia alternatyw decyzyjnych i skrótów interpretacyjnych. 3. Biasy formują zachowania na poziomie jednostkowym, grupowym i organizacyjnym. 4. Ujęcie behawioralne skupia się na procesie i jego wynikach. 5. Zmienność założeń decydentów jest modyfikowana przez procesy psychiczne. 6. Obawa przed porażką jest kluczowa dla procesu decyzyjnego liderów, grup i elit.

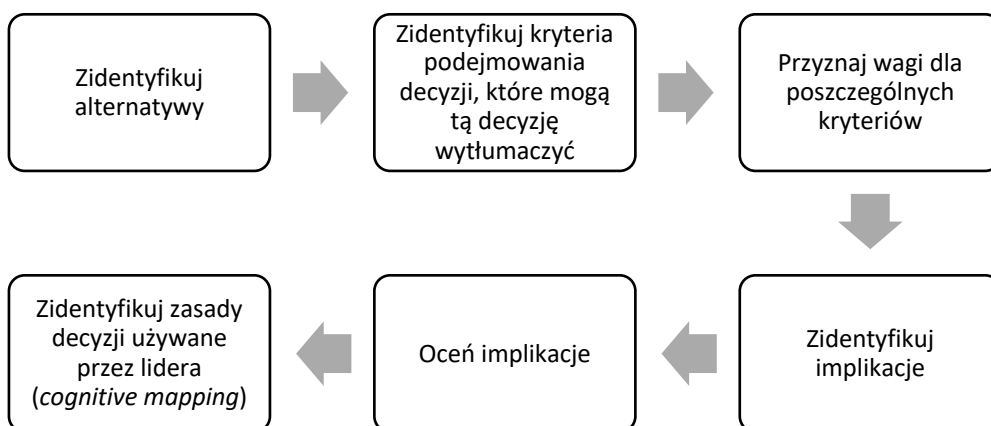
Źródło: A. Mintz (2007), *Behavioral IR as a Subfield of International Relations*, „*International Studies Review*”, vol. 9, s. 159–160.

Zarysowany powyżej kierunek rozwoju badań może dotyczyć studiów nad elitami, przywódcami, organizacjami międzynarodowymi, biurokracjami, wrogami, sojuszami, partiami i generalnie nad instytucjami sektora publicznego, biorącymi udział w procesach decyzyjnych. Wszystkie powyższe instytucje spotykają się z problemami utraty racjonalności, systemami poglądów, emocji, heurystyk, błędnego postrzegania, sądów, ramowania, interpretacji, niepewności, ryzyka i różnic indywidualnych. Kwestie te wskazują zarówno na wagę ujęć psychologicznych, jak i na zagadnienia kulturowe, których znaczenie w badaniach nad bezpieczeństwem stale rośnie na wszystkich poziomach analizy, również w Polsce (Bodziany, 2019). Alex Mintz podkreślał, że powyższe problemy umożliwiają zastosowanie badań eksperymentalnych, symulacji, studiów przypadku, ankiet, wywiadów i analiz treści, a zatem wszystkich wiodących instrumentów nauk społecznych (Mintz:

2007, Mintz, Yang, McDermott, 2011). Popularyzacja w XXI wieku ekonomii behawioralnej badającej zachowania i decyzje konsumentów i producentów jest dobrym przykładem dla wdrażania podobnych ujęć w studiach nad polityką i bezpieczeństwem.

Drugim nowym kierunkiem badań jest stosowana analiza decyzyjna (ADA). Stosowana analiza decyzyjna zaprezentowana w 2005 roku dotyczy projektowania opisów i predykcji procesów podejmowania decyzji przez liderów w sferze polityki i biznesu (Mintz, 2005). Prowadzi ona do opracowania matrycy decyzyjnej, zawierającej alternatywy, kryteria i skutki decyzji danego decydenta. Drugim krokiem jest identyfikacja motywów i wzorców postępowania (*decision rule*).

Rysunek 3. Stosowana analiza decyzyjna ADA według Alexa Mintza

Źródło: A. Mintz (2005), *Applied Decision Analysis: Using Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions*. "International Studies Perspectives", vol. 6, ss. 94–98.

ADA umożliwia wykorzystanie dorobku PTDM do studiowania problemów polityki bezpieczeństwa poprzez budowę scenariuszy postępowania, przewidywanie oraz ocenę decyzji. Ułatwia to wgląd w procesy zarządzania ludźmi i zasobami w sytuacji podejmowania decyzji. Pozwala też na oszacowanie prawdopodobieństwa wyboru danego wariantu działania. Przykładem, jaki podaje Mintz, są decyzje o sankcjach gospodarczych, które rządy lub organizacje nakładają na inne instytucje i państwa (Mintz, 2005, ss. 96-97). Wymagają one opracowania rozlicznych wariantów zachowania i szacowania różnych reakcji zaangażowanych podmiotów. Opracowanie matrycy decy-

zyjnej pozwala odkryć i opisać reguły postępowania, preferencje, a zatem swoisty „profil psychologiczny” decydenta lub instytucji w danych warunkach. Sportretowanie *modus operandi* na bazie norm i zachowań byłoby finalnym efektem pracy badaczy, który łatwo mógłby być aktualizowany na podstawie regularnie dostarczanych informacji (metoda delficka, ankiety eksperckie, wywiady z decydentami, śledzenie mediów).

Zgodnie z ustaleniami wcześniej prezentowanych teorii możliwe jest opisanie podatności decydentów na rozmaite zdarzenia o charakterze wewnętrznym i zewnętrznym. ADA została zastosowana między innymi w studiach nad decyzjami prezydentów USA, liderów państw niedemokratycznych, czy terrorystów. Badania te skupiły się na analizie ograniczeń poznawczych, które bezpośrednio wpływały na pojmowanie problemów i podejmowanie decyzji (Avey, Desch, 2014). Kilkudziesięcioletnia tradycja badań nad decyzjami opracowała ponad 30 różnego rodzaju przypadków ograniczeń psychicznych, które mają znaczenie podczas odbioru informacji, jej przetwarzania oraz działania na jej podstawie (Mintz, DeRouen, 2013). Ich wyjaśnienie jest domeną psychologii społecznej i przekracza rozmiary tego szkicu. Nie opracowano dotąd całościowego katalogu tych zagadnień i wydaje się, że nie będzie to możliwe, z racji ogromnej dynamiki publikacji w tym temacie. Do tej pory w niniejszym szkicu wspomniano tu łącznie o kilkunastu z nich, związanych z tradycją FPA, ale należy też podkreślić, że stanowią one dobrze opracowaną bazę empiryczną dla studiów nad zachowaniami i decyzjami w przeszłości.

Należy w tym miejscu dodać, że nie istnieje jedna „główna teoria” poznawczych ograniczeń zachowań decyzyjnych. Wiele teorii korzysta z różnych perspektyw i opisuje rozmaite problemy badawcze. Zarysowane ujęcia PTDM i ADA nie tworzą uniwersalnego rozwiązania, ale wydają się najbliższe sportretowania procesów decyzyjnych w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego, do zgłębiania których zostały zaprojektowane. Dodają one „miękki” komponent do studiów np. nad decyzjami, procedurami operacyjnymi i ich wdrażaniem w sytuacjach kryzysowych. Wzory podejmowania decyzji i efektywne uczenie się na błędach może ulepszyć praktykę decydentów w dziedzinie bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego. Stanowi też pole doskonalenia elementów praktyki decyzyjnej na szczeblu eksperckim, doradczym i operacyjnym.

Podsumowanie i uwagi odnośnie dalszych studiów

Główną hipotezą tekstu było twierdzenie, że podejście PTDM jest próbą wykorzystania terminologii psychologicznej w konstruowaniu nowego programu rozwoju teorii decyzji politycznych. Aby zweryfikować tą hipotezę podjęto próbę zarysowania ujęcia PTDM, jego genezy, kontekstu naukowego oraz konsekwencji dla współczesnych badań. Wykazano, że teoria ta wywodzi się z próby powiązania ekonomicznego i psychologicznego nurtu badań nad decyzjami w organizacjach po zakończeniu zimnej wojny. Efektem było zaprojektowanie na ich bazie modelu podejmowania decyzji w studiach nad polityką zagraniczną i bezpieczeństwem. Koncepcja i nazewnictwo bazują na ustaleniach współczesnej filozofii nauki i politologicznej tradycji FPA.

Rezultatem popularyzacji powyższej teorii były liczne studia nad procesami podejmowania decyzji w dziedzinie bezpieczeństwa państwa, częściowo zreferowane w tym tekście. Zgodnie z przyjętymi założeniami i próbując zwrócić uwagę na potencjał zastosowania omówionych koncepcji w środkowoeuropejskim kontekście należy podnieść kwestię wpływu polityk wewnętrznych, wpływu mediów i walk partyjnych w pozycjonowaniu decydentów w obszarze bezpieczeństwa. Częste zmiany na stanowiskach ministrów obrony narodowej, spraw wewnętrznych oraz zagranicznych Polski pokazują wpływ licznych czynników zewnętrznych na tworzenie polityk resortowych. Decydują czynniki krajowe przed międzynarodowymi. Politycy starający się przetrwać na stanowisku są zmuszeni do ograniczania swej podmiotowości, by utrzymać pozycję w strukturach politycznych. Skupiają się też na medialnym wizerunku i tworzą koncepcje nie podlegające szybkiej weryfikacji. Odpowiada to idei tworzenia heurystyki politycznej: politycy na kierowniczych stanowiskach często są gotowi nie podejmować kontrowersyjnych decyzji w obawie przed porażką lub utratą swej pozycji w partii lub szerszym systemie decyzyjnym. Krótki statystycznie w Polsce staż ministerialny wielu polityków prawdopodobnie nakazuje im ostrożność i ograniczone zaufanie do mediów, ekspertów oraz przeciwników politycznych i partnerów. Brakuje ciągłości instytucjonalnej, trwałych procedur decyzyjnych, a niekiedy i konsensu w zakresie celów i interesów państwa. Kwestie powołania nowych służb i rodzajów sił zbrojnych, rozwoju ich uprawnień i zdolności działania, aktywności na rzecz zakupu sprzętu dla wojska, wdrażania systemu zarządzania kryzysowego, reforma Obrony Cywilnej, czy tworzenie strategii polityki zagranicznej - to przykłady robocze, w których np. polscy decydenci w tzw. resortach siłowych miewają od lat związane ręce. Informują o tym kolejne raporty Najwyższej Izby Kontroli. Ponadto kilkule-

nie dyskusje na łamach mediów w Polsce podniosły temat obaw decydentów przed podsłuchami i lobbingiem politycznym. Z drugiej strony pojawiające się publikacje wspomnień, polemiki, analizy, wywiady i pamiętniki znanych polityków i dziennikarzy pozwalają rozbudować narrację naukową o nowe źródła i szerzej niż kiedykolwiek zidentyfikować trudności w procesach podejmowania decyzji i tworzenia strategii państwowych, kluczowych w polityce bezpieczeństwa. Temat zasługuje na dalszą eksplorację.

Teoria PTDM pokazuje, że instrumentarium wypracowane w warunkach anglosaskich może znaleźć zastosowanie w warunkach środkowoeuropejskich na różnych poziomach analizy. Stanowi też pomost pomiędzy studiami naukowymi z pogranicza psychologii politycznej a analizami eksperckimi i publicystycznymi w wybranych obszarach bezpieczeństwa państwa. Problemem jest fakt, że pozostaje ona słabo znana i jej wdrożenie w badaniach zajmie dłuższy czas (a wspomnijmy tu też o kolejnej generacji badań ujmujących zagadnienia sztucznej inteligencji we wspomaganiu decyzji). Rozwój nauk o bezpieczeństwie może jednak sprzyjać jej popularyzacji.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Albrecht, U., Brauch, H. G. (2007). Security in Peace Research and Security Studies, w: H.G. Brauch (red. et al.) *Globalization and Environmental Challenges. Reconceptualizing Security in the 21st Century*, Berlin-Heidelberg-New York: Springer.
- [2] Allison, G. (1971). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*, Boston: Little Brown.
- [3] Aron, R. (1995). *Pokój i wojna między narodami*, Warszawa: Centrum im. Adama Smitha.
- [4] Avey, P., Desch, M. (2014). What Do Policymakers Want From Us? Results of a Survey of Current and Former Senior National Security Decision Makers, "International Studies Quarterly", vol. 58, s. 227–246.
- [5] Beyme, von K. (2007). *Współczesne teorie polityczne*, Warszawa: Scholar.
- [6] Bodnar, A. (1985). *Decyzje polityczne: elementy teorii*, Warszawa: PWN.
- [7] Bodziany, M. (2019). *Wewnętrzne uwarunkowania bezpieczeństwa kulturowego Polski*, Wrocław: Wydawnictwo AWL.

- [8] Browning, C. (2015). Nation Branding, National Self-Esteem, and the Constitution of Subjectivity in Late Modernity, "Foreign Policy Analysis", No. 11, s. 195-214.
- [9] Buzan, B. (1993). People, States and Fear, The National Security Problem in International Relations, Brighton: Wheatsheaf.
- [10] Caporaso, J., Hermann, Ch., Kegley, Ch., Rosenau, J., Zinnes, D. (1986). The Comparative Studies of Foreign Policy: Perspectives on the Future, Prepared for Delivery at the 27th Annual Meeting of the International Studies Association, Anaheim, California, March 25-29, 1986.
- [11] C.A.S.E. Collective (2006). Critical Approaches to Security in Europe: A Networked Manifesto, "Security Dialogue", vol. 37, issue 4, s. 1-48.
- [12] Czajowski, A. (2013). Decydowanie w polityce, Wrocław: Atla 2.
- [13] Czaputowicz, J. (2013). Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje, Warszawa: PWN.
- [14] Donnelly, J. (2000). Realism and International Relations, Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- [15] Flanik, W. (2011). 'Bringing FPA Back Home:' Cognition, Constructivism, and Conceptual Metaphor, "Foreign Policy Analysis", No. 7, 2011, s. 423-446.
- [16] Giddens, A. (1991). Modernity and Self-identity: Self and Society in the Late Modern Age, Cambridge: Polity Press.
- [17] Gromek, P. (2015). Elementy teorii decyzji w kierunku bezpieczeństwa, Warszawa: Szkoła Główna Służby Pożarniczej.
- [18] Hatemi, P., McDermott, R. (2012). A Neurobiological Approach to Foreign Policy Analysis: Identifying Individual Differences in Political Violence, "Foreign Policy Analysis", No. 8, s. 111-129.
- [19] Hudson, V. (2005). Foreign Policy Analysis: Actor-Specific Theory and The Ground of International Relations, "Foreign Policy Analysis", No. 1, s. 1-30.
- [20] Ipek, P. (2015). Ideas and Change in Foreign Policy Instruments: Soft Power and the Case of the Turkish International Cooperation and Development Agencies, "Foreign Policy Analysis", No. 11, s. 173-193.
- [21] Jervis, R. (1976). Perception and Misperception in International Politics, Princeton: Princeton University Press.

- [22] Kaarbo, J. (2015). A Foreign Policy Analysis Perspective on the Domestic Politics Turn in IR Theory, "International Studies Review", No. 17, s. 189-216.
- [23] Kolodziej, E., Renaissance in Security Studies? Caveat Lector! "International Studies Quarterly", Vol. 36, No. 4 (Dec., 1992), s. 421-438.
- [24] Kuhn, T. (2009). Struktura rewolucji naukowych, Warszawa: Aletheia.
- [25] Lakatos, I. (1995). Pisma z filozofii nauk empirycznych, Warszawa: PWN.
- [26] Marsh, D., Stoker, G. (red.) (2006). Teorie i metody w naukach politycznych, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- [27] Mintz, A. (1993). The Decision to Attack Iraq: A Noncompensatory Theory of Decision Making, "Journal of Conflict Resolution", vol. 37, s. 595-618.
- [28] Mintz, A. (2004). How Do Leaders Make Decisions? A Poliheuristic Perspective, "Journal of Conflict Resolution", vol. 48, s. 3-13.
- [29] Mintz, A. (2005). Applied Decision Analysis: Using Poliheuristic Theory to Explain and Predict Foreign Policy and National Security Decisions, "International Studies Perspectives", vol. 6, s. 94-98.
- [30] Mintz, A., DeRouen, K. Jr. (2010). Understanding Foreign Policy Decision Making, New York: Cambridge University Press.
- [31] Mintz, A., Geva, N. (1997). The Poliheuristic Theory of Foreign Policy Decisionmaking, W: Decisionmaking on War and Peace: The Cognitive-Rational Debate, Nehemia Geva, Alex Mintz (red.), Boulder: Lynne Rienner, s. 81-101.
- [32] Mintz, A., Redd, S. B. (2003). Framing Effects in International Relations, "Synthese", vol. 135, s. 193-213.
- [33] Mintz, A., Yang, Y., McDermott, R. (2011). Experimental Approaches to International Relations, "International Studies Quarterly", vol. 11, s. 493-501.
- [34] Mintz, A. (2007). Behavioral IR as a Subfield of International Relations, "International Studies Review", vol. 9, s. 157-172.
- [35] Morgenthau, H. J. (2010). Polityka między narodami. Walka o potęgę i pokój, Warszawa: Difin.
- [36] Pawłuszko, T. (2015a). Konceptualizacja teorii regionalnych kompleksów bezpieczeństwa, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego”, vol. 9, nr 2, s. 57-70.

- [37] Pawłuszko, T. (2015b). Teoria bezpieczeństwa a teoria pokoju, W: M. Kaczmarek, J. Zając, A. Włodkowska-Bagan, *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Polska-Europa-Świat*, Warszawa: Wydawnictwo Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych UW, s. 59-71.
- [38] Pawłuszko, T. (2016). Nowe trendy badań nad polityką zagraniczną, W: T. Pawłuszko, R. Zięba (red.) *Polityka zagraniczna Polski w zmieniającym się łańdźie międzynarodowym: wybrane problemy*, Kielce: Uniwersytet Jana Kochanowskiego, s. 77-92.
- [39] Pawłuszko, T. (2017). Polish Approach to Security Studies, "Miscellanea Oeconomica", vol. 4, No. 2, s. 105-116.
- [40] Pietraś, Z. J. (1998). *Decydowanie polityczne*, Warszawa: PWN.
- [41] Popper, K. (1999). *Droga do wiedzy. Domysły i refutacje*, Warszawa: PWN.
- [42] Pugacewicz, T. (2017). *Teorie polityki zagranicznej. Perspektywa amerykańskiej analizy polityki zagranicznej*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- [43] Putnam, R. D. (1988). Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games. "International Organization", No. 42 (3), s. 427-460.
- [44] Redd, S., Mintz, A. (2013). Policy Perspectives on National Security and Foreign Policy Decision Making, "The Policy Studies Journal", vol. 41, s. 11-37.
- [45] Rosenau, J. (1966). *Pre-theories and Theories of Foreign Policy*, W: *Approaches in Comparative and International Politics*, R. Barry Farrell (red.), Evanston: Northwestern University Press.
- [46] Rosenau, J. (red.). (1974). *Comparing foreign policies. Theories, Findings, and Methods*, New-York: Halsted Press.
- [47] Rydlewski, G. (red.) (2011). *Decydowanie publiczne*, Warszawa: Elipsa.
- [48] Snyder, R. C., Bruck, H. W., Sapin, B. (1954). *Foreign Policy Decision Making*, New York: Free Press.
- [49] Sprout, H., Sprout, M. (1957). Environment Factors in the Study of International Politics, "Journal of Conflict Resolution", vol. 1, s. 309-328.
- [50] Sprout, H., Sprout, M. (1956). *Man-Milieu Relationship Hypotheses in the Context of International Politics*, Princeton: Princeton University Press.
- [51] Steele, B. J. (2008). *Ontological Security in International Relations. Self-Identity and the IR State*, Routledge, New York & London.

- [52] Sulowski, S. (2011). Decydowanie w sprawach polityki zagranicznej państwa, W: G. Rydlewski (red.) Decydowanie publiczne, Warszawa: Elipsa, s. 293-308.
- [53] Waever, O. (1993). Securitization and Desecuritization, "Working Papers", No. 5/1993, Copenhagen: Centre for Peace and Conflict Research.
- [54] Wendt, A. (1992). Anarchy is what States Make of It: The Social Construction of Power Politics, "International Organization", 46, No. 2 (Spring 1992), s. 391–425.
- [55] Wolfers, A. (1962). Discord and Collaboration: Essays on International Politics, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- [56] Ziętek, A. (2013). Bezpieczeństwo kulturowe w Europie, Lublin: Wyd. UMCS.

POLIHEURISTIC THEORY OF DECISION-MAKING AND SECURITY POLICY ANALYSIS

ABSTRACT

This article explores developments of poliheuristic theory of decision-making (PTDM), which has become an intellectual background for applied decision analysis and has supported new behavioral approach in security policy analysis. The main hypothesis of this paper is the statement that PTDM approach may deepen constructivist analyses on fragile political structures in Central Europe. The basic aim of author is to identify the research field of mentioned concepts in the context of security policy research. Theoretical analysis tools are used in order to examine the philosophical and scientific inspirations, to reconstruct fundamental premises of PTDM, with the special concern on portraying national security decision-making. Article is a part of larger study on the perspective of constructivist developments in security studies in Central Europe.

Keywords:

security, decision, decision-making, psychology of decision.